

туальних авантур і вирішальних змін, коли думка усвідомлює складність реальної дійсності.

В наш час образ моралі як реального стандарту, певного недосяжного горизонту, що спрацьовує лише як заборона чи обмеження, стримування людини в її потребах, схильностях, що був типовим для раціоналістичної думки епохи модерну, визнається досить обмеженим. Поворот етичної проблематики в розумінні моралі до певний спосіб пересмисленої онтології надає моралі специфічно нового виміру порівняно з класичним її тлумаченням. Мораль починає сприйматися і розумітися максимально широко, як спосіб самовиявлення унікального й особистісного в людині, в безпосередності конкретно-практичної зустрічі з Іншим. За таких умов можливим стає конкретне вирішення моральних колізій сучасної людської практики. Етична експертиза набуває тієї міри практичності та прикладної спроможності в різних сферах суспільного буття, що значно підіймає її потенціал у гуманізації людської життєдіяльності. При цьому гуманізація розглядається не як загально універсальна безумовна святиня, а як процес цілісного прояву духовності людини в реальності її буття.

Висновки

Багатовимірність ідеї гуманізму по-різному представлена в кожному історичному періоді роз-

витку суспільства. Однак неправомірно ототожнювати його з підсумками історії, вважати, що в ній полягає весь його сенс. Перед людством завжди будуть поставати складні проблеми практичного і морального характеру, вирішення яких буде пов'язане з власними зусиллями людини, а не турботою про неї з боку будь-яких суспільних структур. Саме ж поняття гуманізму сьогодні розуміється в сенсі гарантії основних прав людини як умова збереження гуманних основ її буття; як підтримка слабших, що виходить за межі звичайних уявлень нашого суспільства про справедливість; як формування соціальних і моральних якостей, що дозволяють особистості самореалізуватися на підвалинах суспільних духовних і матеріальних цінностей.

Список літератури

1. Фишман Л.Г. Постмодернизм как возврат к Просвещению. //Вопросы философии. 2006. -№10. – С.69-79.
2. Велемирович Н. Царев завет. <http://www.twirpx.com/file/1031195/>
3. Гуманізм: сучасні інтерпретації та перспективи. – К.:Наукова думка, 2001. -С. 98.
4. Хайдеггер М. Письма о гуманизме. /проблема человека в западной философии. – М.: Наука, 1988. – С. 338.
5. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації. /Перекл. з німе. – К.: Лібра, 2001. – 399с.

Н.Н. Сухова

ГУМАНИЗАЦИЯ КАК ПРОЦЕСС ЦЕЛОСТНОГО ПРОЯВЛЕНИЯ ДУХОВНОСТИ ЧЕЛОВЕКА В РЕАЛИЯХ БЫТИЯ

В статье рассматривается проблема человека как свободной личности с определенными наклонностями, идентичностью, жизненными целями и ценностными ориентациями в начале XXI века.

Ключевые слова: Гуманизм, ценности, человекоизмерение, сознание, общество, трансформационные процессы, культура Модерна, постмодерн, экологическая этика.

N. Sukhova

HUMANIZATION AS A PROCESS OF THE INTEGRAL MANIFESTATION OF MAN'S SPIRITUALITY IN THE REALITY OF HIS BEING

The article explores the problem of man as a free personality with certain inclinations, identity, life goals and value orientations at the beginning of the XXI c.

Keywords: Humanism, values, man-measurability, consciousness, society, transformation processes, Modern culture, modernism, postmodern, environmental ethics

УДК 001:891

Н.А. Ченбай

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ЗМІСТ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІННОВАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Гуманітарний інститут Національного авіаційного університету

Анотація. У статті проаналізовано становлення і перспективи розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, які є важливою складовою розвитку інноваційного суспільства та зроблено акцент на соціокультурному змісті цього виду технологій.

Ключові слова: технології, інформаційні технології, інформаційно-комунікаційні технології, високі технології, інноваційне суспільство.

Вступ

За останні роки людство створило безліч технічних новинок, про які ще недавно не могло навіть мріяти. Для визначенні суті принципово нової цивілізації, яка почала складатися з другої половини ХХ ст., дослідники використовують поняття технології, яке в наш час має широкий зміст і сферу застосування. Головною детермінантою цієї цивілізації є наукові знання та засновані на них новітні, передусім «високі технології», які поступово змінюють наше життя. Сучасна людина «живе не в природньо-

му, а в штучному світі, тобто в світі створених нею речей, процесів, подій, знань та правил... Світі багаточисельних правил, які визначають нашу побуту, виробничу, соціальну, політичну, ритуальну, гендерну, моральну і т.ін. поведінку...» [1, с. 86]. Проте поява цих технологій, як свідчать дослідники, створила низку проблемних ситуацій, яких не було в минулому. І тому проблеми використання високих технологій, аналіз їхнього впливу на різні сфери суспільного життя є сьогодні однією з найактуальніших, яка вийшла за межі суто філософських, соціологічних, політологічних досліджень і потребує ком-

плексного, міждисциплінарного, цілісного осмислення. В даній статті увагу приділено особливому виду високих технологій – інформаційно-комунікаційним, розвиток яких зумовив формування інноваційного суспільства.

Аналіз досліджень і публікацій

Проблемам можливих трансформацій суспільного життя через вплив новітніх високих технологій, передусім інформаційно-комунікаційних, соціокультурним наслідкам їхнього застосування певною мірою приділяли увагу як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники, серед яких Е. Агацци, Н. Автономова, І. Алексєєва, П. Гайдєнко, Д. Іванов, Л. Дротянко, С. Кримський, В. Лук'янець, В. Лях, М. Маклюєн, Н. Моїсєєв, Е. Несбіт, Дж. Нейсбіт, В. Онопрієнко, М. Онопрієнко, В. Пазєнок, В. Порус, В. Пружинін, А. Ракітов, В. Розін, О. Чирков та ін.

Постановка завдання

На початку нового тисячоліття серед трендів майбутнього перші місця фахівці віддають розвитку високих технологій, «який включає мінімізацію – нанотехнології – і здешевлення, доступність цих технологій широким верствам населення» [2]. Та все частіше розповіді провідних футурологів та експертів про найважливіші тенденції у сфері високих технологій, які змінять світ у найближчі десятиліття, межують із застереженнями, що їхнє неконтрольоване використання спричинить появу у суспільстві нових ризиків, яких не існувало до цього часу. Беручи до уваги такі застереження, не слід забувати, що творцями власного майбутнього є ми самі й від нас залежить, чи справдяться прогнози антиутопістів.

Відповідно до цього метою даної статті є виявлення соціокультурного змісту інформаційно-комунікаційних технологій, проблем їхнього становлення і перспектив розвитку одного з провідних типів сучасних високих технологій.

Основна частина

На початку свого виникнення поняття «інформаційні технології» стосувалося лише технічних наук. Високі інформаційні технології змінили принципи індустрії в постіндустріальному суспільстві, сприяючи децентралізації, демасифікації та фрагментації виробництва (Е. Тоффлер). Подальше вдосконалення й розповсюдження комп'ютерів, які почали застосовувати в економіці, виробництві, політиці, науці, освіті, військовій та інших галузях, розширили зміст цього поняття – воно стало характеризувати певний стан культурного поступу людства. В останні десятиліття відбувається трансформація усіх сфер суспільного життя, що виявляється, зокрема, й у повсюдному використанні високих технологій. Особливе місце серед них відводиться інформаційно-комунікаційним техно-логіям, які є засобами для створення, зберігання, обробки, отримання та передавання інформації з використанням сучасної комп'ютерної техніки, створеної на підставі як фундаментальних, так і прикладних наук [3, с. 59]. Особливим видом інформаційно-комунікаційної технології є мережа Інтернет, стрімкий розвиток якої обумовлений не тільки новими технологічними можливостями, але й низкою соціокультурних факторів. Адже, за словами В. Розіна, «в умовах формування планетарної спільноти він (Ін-

тернет-авт.) задовольнив потребу людини в спілкуванні, нових формах взаємодії, у створенні нових видів діяльності та зайнятості» [4, с. 5].

Появу глобальної інформаційної мережі дослідники передрікли за декілька десятиліть. Так, на початку 70 – х років минулого століття академік А. Сахаров у своїй праці із символічною назвою «Світ через півсторіччя» (Saturday Review / World, 1974) передбачав виникнення через п'ятдесят років Всесвітньої інформаційної системи (ВІС), яка зробить доступним за хвилину для кожної людини зміст будь-якої книги, статті, отримання різної інформації. Видатний вчений був переконаний, що історична роль Всесвітньої інформаційної системи полягатиме у тому, що завдяки їй остаточно зникнуть усі бір'єри обміну інформацією між країнами і людьми. Не важко зрозуміти, чому саме інформаційно-комунікаційним технологіям як головному фактору змін у суспільстві майбутнього надавав перевагу видатний радянський учений. У той же час західні дослідники, зокрема відомий американський футуролог Дж. Нейсбіт, акцентували увагу на інших перевагах інформаційно-комунікаційних технологій, які стрімко розвивалися: «Якщо користувачі – за допомогою інформаційних засобів – отримають можливість знайти потрібну їм інформацію, вони повинні будуть за таку можливість заплатити» [5, с. 41-42]. Перспективи розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та їхні можливості щодо покращення життя людей в американському суспільстві автор оцінював виключно позитивно: «Технології – і наш людський потенціал – це два найголовніших завдання, дві дороги, що ведуть до найзахопливіших пригод, які пролягли сьогодні перед нами», – писав Дж. Нейсбіт.

Як показала практика, широке використання мережі Інтернет, що забезпечила швидкий доступ до потрібних джерел інформації, справді допомогло вирішити низку суспільних проблем, проте деякі з них, на нашу думку, лише загострилися. Так, зокрема, інформаційно-технологічна революція ставить у більш вигідне становище найбільш освічені й забезпечені прошарки суспільства. Адже чим вищим є рівень культури, науки, техніки в суспільстві, тим потужнішим є імпульс розвитку, що надається йому. Як справедливо відмічає у цьому зв'язку О. Чумаков, «від інформатизації й розвитку заснованих на ній високих технологій вирають, в першу чергу, політичні й економічні еліти, а також розвинуті країни» [6, с. 384]. Наслідком цього є поглиблення прірви як між людьми в конкретному суспільстві, так і між суспільствами країн, що мають різний рівень економічного розвитку. В умовах глобалізації така ситуація не може не викликати занепокоєння.

Отже, слід зазначити, що ще до того, як на початку 80-х років минулого століття науково-технічна революція набула рис «інформаційно-технологічної» (О. Чумаков), дослідники вже передбачали істотні зміни в усіх сферах суспільного життя, зв'язані з впровадженням комп'ютерної техніки та інформаційних технологій.

В інноваційному суспільстві XXI ст. інформаційні технології розглядаються як потужний засіб впливу на масову свідомість, а інноваційна техніка тлумачиться як «частина людини». Сьогодні існують різні

технічні можливості маніпулювання свідомістю людини за їхньою допомогою. Саме тому в центрі уваги фахівців опиняються соціокультурні наслідки реалізації тих можливостей, які відкривають сучасні інформаційно-комунікаційні технології (перш за все мас-медіа, Інтернет, сучасні засоби зв'язку і т. ін.). Так, зокрема, Д. Лайон показує, що інформаційні технології стають частиною ідеології, а власність на них зміщує соціокультурні детермінанти соціальної реальності. Цим пояснюється той факт, що транснаціональні корпорації безпосередньо впливають на прийняття рішень на державному рівні, тоді як позиція профспілок практично не береться до уваги. Дослідник приходять до висновку, що саме завдяки прогресу інформаційних-комунікаційних технологій, «інформаційне суспільство створює оманливе враження, начебто ми входимо в цілком нову соціальну ситуацію» [7, с. 370]. А спосіб, у який розвиваються інформаційні технології, продовжує думку дослідник, «призводить до збільшення вже існуючого розриву між соціальними групами й націями, розширює можливості держави та інших інституцій спрямовувати та контролювати життя людей і підсилює владу постійно зростаючих економічних інтересів» [Там само, с. 375].

У контексті дослідження проблем впливу Інтернет та інших інформаційно-комунікаційних технологій на свідомість людини А. Уайтхед зазначав: «Сутність технології у тому, щоб допомогти людству вийти за рамки некерованої природи» [8, с. 473]. Дослідник розрізняє буття, дійсність і реальність: буття є потенційністю, всім тим, що може бути; дійсність – це те, що здійснилося; а реальність – є варіантом дійсності, яка сприймається. Не випадково, технологію іноді визначають як засновану на знаннях практику; як створення реальності відповідно до наших задумів. Саме тому популярною стає теза, що «Інтернет є суспільством» (Г. Бехман). Та більшість дослідників справедливо визнають Інтернет лише простором соціальної комунікації, комунікації ризиків; складним – не тільки в технічному плані – пристроєм, який самоорганізується й саморозвивається; потужною магістраллю, створеною на базі новітніх технічних досягнень. На підтвердження цієї думки зазначимо, що у 2010 році на кожного жителя нашої планети припадало більше одного підключеного до Інтернету пристрою, а їхня загальна кількість склала 12,5 млрд. одиниць. За прогнозами Cisco IBSG, до 2020 року кількість інтернет-пристроїв досягне 50 млрд., або по шість на кожного жителя Землі [9]. Фахівці вважають, що робота з комп'ютером певною мірою позитивно впливає на наш мозок. Так, згідно з проведеними дослідженнями, користувачі Інтернету демонструють більш високі результати в пошуку інформації, а любителів аркадних відеоігор відрізняє висока гострота зору.

Акцентуючи увагу на аксіологічних аспектах мегатехнологій XXI ст., В. Онопрієнко, зокрема, відмічає, що «новітні технології, з одного боку, сприяють затвердженню раціональності в культурі, а з іншого – підривають її основи» [10, с. 425]. На підтвердження цієї думки, дослідник наводить такий приклад: з одного боку, з використанням мережі Інтернет суттєво зростала мобільність наукових комуні-

кацій і ефективність наукової діяльності, а з іншого – в сучасній науці фактично руйнується збалансована експертна система, яка складалася в комунікаціях наукових співтовариств ще в XIX ст., і яка дозволяє не засмічувати науку сумнівною інформацією.

Сучасні люди щодня споживають втричі більше інформації, ніж ще півстоліття тому. Мозок не здатен впоратися з таким обсягом інформації, тому увага людини стає все більш розсіяною, здатність фіксуватися слабшає, а інформаційний потік провокує в людині імпульсну поведінку і порушення, яке, за словами дослідників, викликає залежність від комп'ютерних пристроїв.

Висновки

В інноваційному суспільстві створюються сприятливі умови для розвитку нових технологій. Але разом із тим, суспільство змушене швидко адаптуватися до прискорених темпів науково-технологічного розвитку, посиливши передусім відповідальність як творців цих технологій, так і користувачів. Слід також підкреслити, що центром соціальних змін стає сфера соціальних технологій, а вплив виробничих – послаблюється. Дослідники все частіше відмічають, що нове суспільство базується на соціальних та інтелектуальних технологіях.

Стосовно того, які наслідки слід очікувати в майбутньому від неконтрольованого використання саме інформаційно-комунікаційних технологій, існують різні точки зору. Деякі з них вже проявилися: найгіршим є те, що інформаційно-комунікаційні технології є потужним засобом впливу як на суспільну, так і на індивідуальну свідомість. Наслідки цього впливу ми вже відчули на собі в такій непростій ситуації, яка склалася в нашій країні в останні роки. Та безсумнівні успіхи високих технологій зміцнюють нашу віру в їхній потенціал щодо покращення якості життя людей. Головне, про що слід пам'ятати: тільки сама людина є творцем власного майбутнього і жодній технології не під силу зробити те, на що здатна людина.

Список літератури

1. Ракитов А.И. Регулятивный мир: знание и общество, основанное на знаниях / А.И Ракитов // Вопросы философии. – 2005. – № 5. – С. 82-94.
2. Цись С. Яким буде світ через п'ятдесят років [Електронний ресурс] / С. Цись. – Режим доступу: **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**
3. Ченбай Н.А. Соціокультурний вимір науково-технічного знання в інформаційну епоху. Дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Ченбай Наталія Анатоліївна. – Київ, 2012. – 194 с.
4. Розин В.М. Інтернет – новая информационная технология, семиозис, виртуальная среда / В.М. Розин // Влияние Интернета на сознание и структуру знания. – М., 2004. – С. 3-21.
5. Нейсбит Д. Мегатренды /Д. Нейсбит/ пер. с англ. М.Б. Левина. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2003. – 380.[4] с.
6. Чумаков А.Н. Глобализация. Контуры целостного мира: монография / А.Н. Чумаков. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 432 с.
7. Лайон Д. Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії / Д. Лайон // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. – К., 1996. – С. 362-380.
8. Уайтхед А. Избранные работы по философии / А. Уайтхед; [пер. с англ.]. – М.: Прогресс, 1990. – 718 с.
9. Десять технотрендов, що змінять світ у найближчі 10 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: bukovina.biz.ua/news/19028
10. Онопрієнко В.І. Історія, філософія, соціологія науки і технологій: навч. посіб. для магістрантів та аспірантів

/Валентин Іванович Онопрієнко, Михайло Валентинович Онопрієнко; НАУ, НАН України, Центр гуманітар. освіти, Фізико-Н.А. Ченбай

техн. Навч.-наук.центр. – К.: ДП Інформ.-аналіт. Агентство, 2014. – 447 с.

СОЦИОКУЛЬТУРНОЕ СОДЕРЖАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ВИННОВАЦИОННОМ ОБЩЕСТВЕ
В статье проанализировано становление и перспективы развития информационно-коммуникационных технологий, как важной составляющей инновационного общества и сделано акцент на социокультурном содержании этого вида технологий
Ключевые слова: технологии, информационные технологии, информационно-коммуникационные технологии, высокие технологии, инновационное общество.

N. Chenbaj

SOCIO-CULTURAL CONTENT OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN INNOVATIVE SOCIETY

The article analyzes the formation and perspectives of development of information and communication technologies as an important part of an innovative society and focuses on socio-cultural content of such technologies.

Keywords: technologies, information technologies, information and communication technologies, high technologies, innovative society.

УДК 233-426:17.022.1

I.B. Шаврина

РЕЛІГІЙНО-АКСІОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМАТИКА І ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Анотація. Стаття присвячена аналізу існуючих підходів до осмислення співвідношення цінностей і релігії в житті людини і соціуму. Розглядаються методологічні проблеми функціонування системи цінностей в суспільстві та формування моральності людини.

Ключові слова: людина, аксіологія, релігія, соціум, віра, життєдіяльність, свідомість, психологія, моральність

Актуальність проблеми

У сучасному соціокультурному просторі України, як можна побачити, постійно відбувається переоцінка проекту секуляризації суспільства і панівними стають ті процеси, в яких реабілітується релігія, набуває нового значення, постає важливим соціальною інституцією. Завдяки теоретичному, тобто раціональному, осмисленню традиційні релігії все частіше отримують визнання.

Деякі важливі аспекти, що становлять необхідні передумови та чинники її системного розгляду, певною мірою, досліджувалися у вітчизняній та зарубіжній літературі. Одним із найбільш актуальних аспектів релігії в сучасному суспільстві є її аксіологічна спрямованість. Впродовж усього ХХ століття релігія, філософія, психологія досліджували проблему функціонування цінностей, зміст ціннісних орієнтацій людини і людства. Безперечно, світові війни і соціальні катаклізми змінили уявлення людства щодо цінностей у повсякденному житті, їхнього значення у взаємовідносинах поміж людьми. І сьогодні виникає достатня кількість питань: якими є: мета та сенс життя людини? значення віри для неї? та ін. Очевидно, що ці питання все більше і більше стають актуальними у нашому суспільстві у зв'язку з певною індивідуалізацією людського життя, з тими змінами, які є характерними для суспільства, у якому, фактично, кожний проживає своє життя самостійно, у якому змінився сам характер праці, стосунки з близькими і далекими людьми. Коли брехня постає основою існування суспільства, тоді істина, взагалі, нікого не цікавить, краса перетворюється на ерзац-культуру, а добро існує на рівні абстрактного поняття. Іншими словами, зникають традиції функціонування української спільноти та українського суспільства.

Ступінь розробленості проблеми

Питання цілісного розвитку культури розглядаються сьогодні не тільки в системі наукових понять і категорій. Повсякденна свідомість включається в

етично-світоглядну рефлексію в системі аксіологічних понять та категорій – свободи, віри, гідності особистості, її автономності, індивідуального ставлення до Бога та ін. В українській дослідницькій літературі однією з перших праць у плані дослідження проблем аксіології є праця В.О.Василенка «Цінність і оцінка», яка була видана в 1964 р. Важливим є те, що автор аналізує поняття «цінності» та «оцінки» в контексті життєдіяльності людини.

На думку українського дослідника, цінністю виступає не об'єкт сам по собі, а його значення в плані реалізації потреб людини [2, С. 45 – 50]. Окрім того, автор проводить класифікацію цінностей, виділяє пізнавальні цінності. Важливо також згадати і працю іншого українського дослідника А.О.Ручки «Ціннісний підхід в системі соціологічного знання» [14]. Автор аналізує різні аспекти теорії цінності як однієї зі складових соціології та висвітлює, у який спосіб вони взаємопов'язані. В іншій праці – статті «Природа людини як предмет теоретико-соціологічного дискурсу» – А.Ручка наголошує: «І справді, сьогодне суспільство пропонує індивіду порівняно багато можливостей вибору. В цих умовах людське «Я» стає своєрідною центральною дійсністю. Переваження місцями «Я» і зовнішнього «світу» спричиняє початок суспільства вражень (Erlebnisgesellschaft). Ця обставина стимулює людину до прийняття ролі селекціонера, який вибирає з множини можливостей те, що йому подобається. При цьому вибір серед різних можливостей стає культурним імперативом, майже життєвою необхідністю і навіть сенсом життя. Отже, сучасне розвинене суспільство є суспільством багатьох опцій, а процес індивідуалізації виступає процесом вибору людиною різних опцій» [15, С.28 – 29]. Слід також виділити працю С.Є. Мартинюка «Генезис інформаційної цивілізації» [13], в якій автор ставить гострі питання сучасності про мораль, моральність та цивілізаційні процеси.